

Bastiaan Everink over Wagner en de Nederlandse zangopleiding

door Minze bij de Weg

‘Klingsor is fysiek en intellectueel een van de uitdagendste rollen’

In december zingt de Nederlandse bariton Bastiaan Everink de rol van Klingsor in de Parsifalproductie van De Nationale Opera. Eerder zong hij dezelfde rol bij de Deutsche Oper in Berlijn. Veel Nederlandse zangers horen we niet in de Amsterdamse operatempel. En al helemaal geen zangers die zo'n opmerkelijke carrière achter de rug hebben. Begonnen als marinier maakte Everink op 23-jarige leeftijd de overstap naar de muziek en het operavak. En dat alles kwam door ...? Jawel, door Parsifal.

In zijn boek *Strijdtoneel* beschrijft Bastiaan Everink die eerste kennismaking. Een uitzending als militair naar Irak heeft hem flink uit zijn evenwicht gebracht. Terug in Nederland, op bezoek bij theatermaker Serge Numan zoekt hij een plaat uit. *Parsifal*. ‘In de zachte en lange klanken van strijkers maakte zich iets onbenoembaars en groots van de aarde los. En met de muziek voelde ik hoe een woordeloos verdriet in me opsteeg. Vreemd genoeg had het iets bevrijdends. In de muziek weerklonk niet een lijden waarin ik verdronk, maar een lijden dat me verhief. Ik wist niet wat me overkwam. Gehypnotiseerd bleef ik op de bank zitten, sloot mijn ogen en liet me meevoeren op de trage golfslag van de strijkers. Tranen rolden over mijn wangen.’

Twee weken later meldde hij zich aan bij het conservatorium en had hij besloten als marinier te stoppen. Ruim twintig jaar later stond hij in *Parsifal* op het toneel. Niet als Parsifal, want daarvoor heeft hij de stem niet, maar als Klingsor.

Wat spreekt je aan in Wagner?

‘Toen ik marinier was hoorde ik Wagner ‘out of the blue’. Ik begreep die muziek gelijk. Ik had direct verbinding met het klankidoom en met *Parsifal*. Op het conservatorium kreeg je lesjes determineren om muziek te herkennen. Dit is barok, dit is Duits, dit is Italiaans. Zo leer je stukken herkennen. Altijd als ik natuur hoorde dan wist ik: dat moet Wagner zijn. Natuur heeft altijd een grote aantrekkingskracht op mij gehad. Als marinier ben ik veel in de natuur geweest, op de ijsvlakten in Noorwegen, in de bergen, op toendra's, in bossen. Dat was zo magisch, zo geweldig, zo spiritueel. Er is geen componist die de natuur beter kan verklanken dan Wagner. Als ze mij vragen, geloof je in God, dan zeg ik: God is voor mij de natuur. Dat zei Spinoza trouwens al. Daar komt misschien de liefde voor Wagner vandaan, herkenning op mystiek niveau.

Ik kon vanaf het eerste moment mijzelf ontmoeten in de muziek van Wagner. In essentie biedt het je een mogelijkheid jezelf te herkennen. Dat geldt voor de musici maar het geldt ook als toeschouwer. Ik zie datzelfde in de werken van Rothko. Als je lang naar zijn schilderijen kijkt verzink je in een universum. Richard Wagner schept ook zo'n universum. Het gaat erom dat een kunstwerk transparant is, dat het naar beide kanten open is, naar de maker en naar de toehoorder. Dan kan er communicatie zijn, dan gebeurt er wat. Dat is het kenmerk van goede kunst.’

Boze zwarte macht

Je noemt de rol van Klingsor spannend. Waarom?

‘Het is fysiek en intellectueel een van de uitdagendste rollen al sta je maar een kleine vijftien minuten op het toneel. De muziek is hoog en gek. Als je de muziek zingt zonder de akkoorden eronder, dan is het net moderne muziek. Daaraan zie je dat Wagner tegen de moderne muziek aanduwt.

Als je Klingsor zingt moet je tellen, doe je dat niet dan ben je te laat. Het orkest blijft spelen, die horen jou niet. Daarom moet je geen seconde de aandacht verliezen. Bij Verdi hoeft dat nooit en bij de Holländer gaat het aantal keren dat ik in de hele opera moet tellen op één hand.'

In de kleedkamer als Klingsor bij Deutsche Oper Berlin

Is Klingsor boosaardig of in zekere zin ook tragisch?

'Klingsor is boosaardig, de boze zwarte macht. Dat hoor je ook in de muziek. En Kundry is zijn slavin. Hij had niet de moraliteit om bij de graalridders te horen en heeft toen voor het donkere gekozen. De dwang om de aarde te willen vernietigen.

Grote dictators hebben dat nagejaagd en Klingsor hoort in die categorie thuis. Hij maakt heel duidelijke keuzes. Als speer en graal niet bij elkaar zijn is alles weg. Zoals een land vervalt als er een dictator heerst. Parsifal brengt die twee samen, Klingsor en Kundry vertegenwoordigen het slechte en boze. Dat hoor je aan de Leitmotieven.

Bij Klingsor is het moeilijk om geloofwaardig in je rol te blijven, maar de rol is fantastisch om te spelen. Ik kan er mijn agressie in kwijt. Ik speel graag dominante rollen. Een rol als Wolfram is veel moeilijker. Hij is niet goed, hij is niet slecht. Hij houdt wel van Elisabeth, maar hij doet niet zoveel. Het is niet interessant om Klingsor met een donkere stem ook donker te spelen. Je moet juist de andere kant kiezen om het spannend te houden. Daar wordt hij veel boosaardiger van.

Parsifal zoekt naar zichzelf. Zoeken naar jezelf, dat is de doorlopende lijn in mijn hele boek. Ik had wel een handvol mariniersanekdotes kunnen vertellen, of verhalen uit de operahuizen, maar daar ging het mij niet om. Ik wilde de zoektocht laten zien. Amfortas lukt dat niet, Klingsor helemaal niet.'

Je hebt zoals dat heet een grote stem. Een Wagnerstem?

'Een grote stem wordt ten onrechte een Wagnerstem genoemd. Voor andere rollen, een Verdi, heb je niet minder slagkracht nodig, minstens zoveel als voor een Amfortas of een Klingsor. Wat wel speelt: Wagner is complexer dan andere componisten. Daar stellen de verhalen soms niets voor. Wagner is intellectueler. In die zin klopt het dat je meer rijpheid en 'bühnenervaring' nodig hebt om zo'n rol gelaagdheid te geven. Daarom is het slimmer om Wagner wat later in je carrière te zingen, maar fysiek maakt het niet uit.

Jaren geleden is mij al een eerste Wotan-cyclus aangeboden. Ik heb besloten om dat niet te doen, anders word je er teveel op gecast. Dan wordt je niet meer gevraagd voor Verdi want je stem is te groot. Dat is klinkklare onzin.

Als je de stem voor dit soort rollen hebt dan is Wagner zingen niet slecht, maar juist heel gezond.'

Je hebt naast Klingsor en Holländer ook Wolfram en Heerrufer gezongen. Welke Wagnerrollen wil je nog meer doen?

‘Er zijn twee die het allerbeste bij mij passen: Amfortas en Telramund, die wil ik heel graag zingen. Oorspronkelijk speelde Wagner met het idee om Amfortas en Klingsor door dezelfde zanger te laten zingen, maar daar heeft hij vanaf gezien. Dat is toch te zwaar.’

De stem wordt kleiner gemaakt

In zijn boek laat Bastiaan Everink zich heel kritisch uit over het conservatorium. In plaats van dat de stem zich ontwikkelt wordt deze steeds kleiner gemaakt. Hij begon zich steeds minder op zijn plaats te voelen en een paar maanden voor zijn eindexamen zegde hij het conservatorium van Enschede vaarwel en regelde hij privélessen bij de bekende zangleraar James McCray. Het conservatorium, vindt hij, streeft teveel naar de gemiddelde deler.

‘Als je als jongen naar een atletiekvereniging gaat dan wordt er gekeken wat je kunt: ben je een hardloper, een kogelstoter, een hoogspringer? Datzelfde verwacht je van een conservatorium, dat je stem herkent en ontwikkeld wordt. Bij een atletiekvereniging zeggen ze niet: jullie gaan eerst allemaal honderd meter sprinten en dan kijken we wel eens verder. Maar zo gaat het op een conservatorium wel.

In mijn boek beschrijf ik dat ik verliefd was op de stem van George London, zijn kracht, zijn mannelijkheid. Voordat ik naar het conservatorium ging heb ik hem de hele zomer gedraaid. Voor mijn eerste les had ik ‘Die Frist ist um’ meegenomen. Ik kwam niet verder dan acht maten, toen werd ik al onderbroken. Denk je dat iemand hier uit Enschede ooit de Holländer op toneel heeft gezongen werd me gevraagd. Als een onwetende dwaas ben ik daar in mee gegaan.

Heel veel docenten kennen Wagner niet goed en onbekend is onbemand.

Veel docenten hebben zelf geen opera-ervaring, niet met Wagner

maar ook niet met Mozart trouwens. Wel met liederen en oratoria. Het is verbazingwekkend dat mensen van 35 les staan te geven, ze zouden dan op het podium moeten staan.’

Maar de mogelijkheden zijn beperkt.

‘Ja, het is ook raar. De conservatoria krijgen subsidie naar het aantal afgestudeerden, maar tegelijk is er steeds minder werk voor de mensen die afstuderen. De leraren op een conservatorium leiden mensen vooral op voor doceermusicus. Daar is niets op tegen voor mensen die graag les geven. Als daar je liefde ligt is dat fantastisch. Maar het gaat wel mis voor de mensen die willen optreden.’

En dan wordt er ook nog eens verkeerd lesgegeven?

‘Veel pedagogen denken: je moet licht beginnen, wachten tot je stem zich ontwikkelt en dan kan je later de zwaardere rollen zingen. Maar dan ben je binnen een paar jaar uitgezongen met de Tosca’s, want je stem kan het niet aan. Je bent dan een sport gaan doen die niet bij je past. Je hoort ervaren zangers op die manier kapot gaan. Al aan het begin moet je je afvragen: waar zit mijn grote kracht. Soms wordt dat ongeloofwaardig als je de leeftijd nog niet hebt. Ik heb in *Andrea Chenier* gezongen en Wolfram toen ik nog vrij jong was. Ik begrijp trouwens niet dat casting directors Wolfram licht bezetten. Er zit die ene lyrische aria in, ‘O du mein holder Abendstern’, maar voor de rest is het stevig zingen.’

In Der fliegende Holländer Wiesbaden

Leidt die opleiding ertoe dat we zo weinig Nederlandse zangers in de opera horen?

‘Ik weet het niet. Het stoort mij wel dat hier in het muziekleven veel buitenlandse namen zitten terwijl wij zelf beter kunnen leveren. We komen te weinig op voor de eigen mensen. In Italië is dat andersom, daar komen ze zo op voor de eigen mensen dat het niveau soms ondermaats is.

Antony Hermus is zo’n talent, die is zo goed, het is een feest om het hem te werken. Hij zou veel meer in Nederland moeten zijn en op een belangrijke positie moeten zitten. Ik heb met hem een concertprogramma gedaan met *Der Fliegende Holländer* en Wotan. ‘Leb wohl’, dat gaf zo’n energie. Dat is een en al emotie, ik was bijna niet in staat om dat uit te zingen. Zo’n rol is heel moeilijk, je moet zelf niet emotioneel worden maar het wel op het scherp van de snede zingen. Met een warm hart en een koel hoofd.

Toen ik het programma *Een goede morgen met* presenteerde heb ik veel Wagenaar gedraaid met Haitink en Van Beinum. Ik wilde laten zien hoeveel kwaliteit hier is. Ik was laatst op de lunch bij de componist Hans Kox. Die is zo totaal ondergewaardeerd. We gaan slecht om met ons erfgoed. Hij heeft een opera gecomponeerd, *Das Grüne Gesicht*. Die is in 1991 gepubliceerd en uiteraard modern. Toen ik de partituur bekeek zag ik dat er ook een grote Wagnerachtige dramatische baritonrol in zit. Hij wil eigenlijk dat ik die rol in *Das Grüne Gesicht* ga zingen.’

Als Heerrufer in Lohengrin DNO

Operahuizen

In je boek ben je ook kritisch over de gang van zaken in operahuizen.

‘Het gedoe in een operahuis heeft niet te maken met de collega’s. Daarmee zit het wel goed, die zitten in dezelfde situatie. Het gaat om de mensen eromheen, de directeuren, de intendanten, de dramaturgen, de regisseurs. Die willen via jou dingen bereiken.

De zangers zijn over het algemeen lieve, aardige collega’s. Hoe groter de zanger, hoe aimabeler ze als mens zijn. Dat is heel inspirerend. En ze zijn heel professioneel. Je moet als zanger ongelooflijk goed voorbereid zijn en er vanaf de eerste dag zijn.

Ondanks het feit dat het niet altijd leuk is, van zingen en zanger zijn word ik gelukkig. Als ik zing kom ik bij plekken in mijzelf die ik nog niet ken. Als musici kunnen wij werken met de mooiste muziek en de mooiste werken die er zijn. Dat moet je jezelf niet laten afnemen door het gedoe. Soms moet je je bij dingen neerleggen en niet je gelijk halen, maar ik ben nu wel op een leeftijd dat ik niet alles meer pik. Als je een stap zet heeft dat consequenties. Soms zeg je hier doe ik niet aan mee. Maar de ervaring leert: als er een deur dicht gaat gaan er vaak duizenden andere open.

Soms krijg je een aantrekkelijk aanbod met de toevoeging, maar dan moet u wel gedeeltelijk deel uitmaken van ons ensemble. Dat doe je dan, dat zeg je niet af. Maar ik zit ondertussen in de positie dat ik zelf kan sturen wat ik ga zingen, ik heb allerlei ijzers in het vuur. Als je zes jaar Deutsche Oper op je cv hebt staan, dan heb je wat te bieden.’

Kan jij je ideeën in een productie kwijt?

‘Je moet je gedegen voorbereiden en denken: als ik het zo zing komt het bij mij het beste over. Je moet geen andere zangers nadoen. Je komt, je biedt het aan en je gaat met de dirigent aan de slag. Natuurlijk heeft hij wensen over het tempo, de frasering. Het fijnste is dat je van beiden de kracht pakt en samen wil musiceren. Als er geen ruimte is, als hij zegt zo wil ik het hebben, dan vind ik het saai. Bij een nieuwe productie heb je natuurlijk meer invloed. Dan wordt er uitgegaan van de aanwezige zangers.

Bij een reprise komt er iemand anders die dat moet gaan doen. Dan zou het interessant zijn om niet hetzelfde te doen, maar aan de andere kant, je moet professioneel kunnen leveren.

Wat ik bij De Nationale Opera heb gezien: die zangers zijn zo professioneel, die kunnen zoveel leveren. In een recensie lees je dan bijvoorbeeld dat een zanger of zangeres wat stijf overkomt, maar de recensent heeft niet gezien wat de zanger tijdens de repetitie heeft laten zien en waarvoor de regisseur heeft gekozen.'

Hoe is het om met Pierre Audi te werken?

'Pierre is heel nauwkeurig. Ik zal je een voorbeeld geven van de Heerrufer. Ik moest bij de uitroep 'Heinrich Deutscher König' precies bij de H. de vinger omhoog doen, niet iets eerder, niet iets later. Günther Groissböck (als Heinrich) moest op een gegeven moment zijn hand naar achter uitstrekken en op het boek leggen dat ik in mijn hand had. Bij een repetitie zag ik dat hij niet precies op zijn plaats stond en er niet bij kon, dus ik stak het boek een beetje schuin naar voren in plaats van recht. Pierre reageerde onmiddellijk: 'Bas, what did you do?' Hij heeft een fotografisch geheugen.

Dat is ook goed. Het is niet fijn als een collega steeds wat anders doet. Je speelt op de monitoren, als ze dan naast of achter je wat anders doen is dat niet te doen.'

Naast de opera

Zing je naast opera ook andere dingen?

'Het meeste is opera, dat geeft mij de meeste genoegdoening. Merlijn Twaalfhoven heeft een liederencyclus voor mij geschreven en die heb ik uiteraard uitgevoerd. Maar mijn kracht en inspiratie haal ik uit een *Fliegende Holländer* of *Nabucco*. Als je op topniveau liederen wilt zingen moet je veel studeren, je kunt het niet even ernaast doen. Het kost al moeite genoeg om je geld te verdienen als operazanger. Maar in mijn Duitse tijd heb ik met veel plezier ook kleinere cycli gezongen.'

Als ik je website bekijk valt me op dat je de nodige dingen doet naast het zelf zingen. Je houdt je zelfs met barok bezig.

'Ik ben bestuurslid van Barokopera Amsterdam. Sommige mensen vinden dat vreemd. Maar waarom zou je barokmuziek niet mooi vinden als je een grote stem hebt? Ik heb aan mijn tijd in de vooral Duitse operahuizen een groot internationaal netwerk overgehouden en ik vind het heel leuk om dat netwerk en die ervaring in te zetten. Ik heb met zoveel mensen gepraat en kan iets doorgeven. En ik vind het ook leuk om mee te denken over strategie en visie.

Er zijn zoveel goede clubjes en er is zoveel talent. Voor alles wil ik mij hard maken. Zo ben ik ook ambassadeur voor Akoesticum. Dat is een fantastische (oefen)accommodatie in Ede. Waar het kan laat ik die naam vallen.'

Van marinier tot operazanger

In het boek *Strijdtoneel* beschrijft Bastiaan Everink zijn opmerkelijke loopbaan. Hij begon als marinier en besloot op 23-jarige leeftijd alsnog naar het conservatorium te gaan en operazanger te worden. De opera *Parsifal* speelde daarin een rol als katalysator. Het is een ongewoon openhartig verhaal waarin het niet om de anekdotes gaat, maar om de ontwikkeling en zoektocht van een gedreven mens. Everink plaatst zijn twee werelden tegenover elkaar: de kameraadschap van de mariniers en het ieder voor zich van de operawereld en geeft een openhartige inkijk. Zo kende u de operahuizen waarschijnlijk niet. Journalist Joost Galema tekende het verhaal op. Zeer de moeite waard.

Bastiaan Everink: *Strijdtoneel*. Een elitesoldaat die operazanger wordt. Uitgeverij. Atlas Contact. 300 blz. € 19,99.

Voor meer informatie ga naar www.bastiaaneverink.nl

